

VASKPUHKPILLID

Vaskpuhkpillide osas orkestris on jõud, sära, pidulikkus, tugevad tunded, entusiasm. Pillide hääl on päikeseliselt sädelev, kuid tehnilised võimalused vähem rikkalikud kui puu- või keelpillidel.

Tänapäeva vaskpillid valmistatakse põhiliselt messingist. Instrumente ilustatakse nikli ja hõbedaga.

Instrumentid liigitatakse kõlavärvi järgi: kirka, läbitungiva heliga trompetid, fanfaarid, tromboonid: pehme, ümara kõlaga metsasarved; vahepealse värvinguga kornetid ja tuubad.

Välistelt tunnustelt liigituvad pillid ovaalseteks, trompeti-, metsasarve-, tuuba- ja helikonikujulisteks. Vaskpuhkpillide kromaatiline mäng põhineb ülepuhumisel ja toru pikendamisel. Toru pikkust muudetakse ventiilmehhanismi abil. Enamikul metallpuhkpillidel on kolm, puhkpilliorkestri baritonil, tuubal neli, vahel ka viis ventiili. Vaskpillide esialgne ehitus võimaldas neil mängida ainult signaalitaolisi viise piiratud arvu helidega – nn. naturaalheli. Seda olukorda leevendamiseks leiutatigi ventiilid. Ventiilide abil saab toru pikkust muuta ning seega alustada naturaalheli mitmelt erinevalt kõrguselt.

Toru pikkusest ja kujust oleneb pilli kõlavärv ja mugavus mängida kõrges või madalas registris.

Silindrilised torud annavad heledama, ülemhelidest rikkama, koonuselised tumedama, pehmema heli.

Mida vähem on torul käändusid, seda lahtisem ja jõulisem on heli. Paljud keerud ja looked teevad kõla tumedaks ja nõrgaks.

Mida pikem on toru ja väiksem läbimõõt, seda kergem on mängida kõrgeid noote ja raskem madalaid.

Huulik – tema kujust ja mõõtmetest sõltub heli kvaliteet, kõlavärv, kõrgete või madalate nootide tabamise ja mängu mugavus. Igal vaskpillil on metallist, väikese kausi taoline huulik. Metsasarve, trompeti, trombooni ja tuuba torud on erineva pikkuse ja läbimõõduga, kuid kõigil on nad otsast tugevalt laienenud. Seda laiendit nimetatakse kõlalehtriks.

Kausshuuliku rohkem või vähem lapik põhi ja nürinurkne üleminek annavad särava kõla.

Säärase huuliku abil mängitakse kirka kõlaga instrumente: trompeteid, tromboone.

Koonushuulik kuulub metsasarve juurde. Selline huulik annab kõlale juurde pehmust.

Karikahuulik on kaus- ja koonushuuliku kombinatsioon.

Suure läbimõõduga huulik annab tugevama ja kandvama tooni, kuid nõuab rohkem jõudu ja treenitust. Suur mõju toonile on kausi kuju. Mida sügavam ja koonuselisem kaus, seda pehmem ja kandvam toon. Sügav kaus võimaldab kergemini mängida madalaid noote.

Kõigil vaskpillidel peale tuuba varieeritakse kõlavärvi sordiini abil. Pianos annab sordiini pehme, laulva kõla.

METSASARV

Kaasaegses orkestris kasutatakse metsasarvi peamiselt kahes helistikus – in F ja in B. Põhiliselt kasutatakse metsasarve in F, kõlapildist kõlab see kvint madalamalt kui noodil kirjas, diapsooniga kontraoktaavi si – teise oktaavi fa. Noodid kirjutatakse peamiselt viiulivõtmes, vaid kõige madalamad on bassivõtmes.

Orkestris on tänapäeval kasutusel tavaliselt 4 metsasarve.

Tänapäeval kasutatav metsasarv näeb välja toredasti rõngasse ja sõlme keeratud pika toruna.

Toru pikkus on kokku 4 meetrit, kõlalehtri läbimõõt suhteliselt suur: 30 cm.

Metsasarv (itaalia keeles *corno*) on vaskpuhkpill.

Metsasarve otsene eelkäija oli jahisarv, mille särav kõla sarnanes trompeti omale. Ajapikku muutus sarve huuliku ja kõlalehtri ehitus ning pilli tämber omandas pehmema värvingu.

Metsasarve hoitakse mängimisel käes üpris eriliselt: sõrmistel mängitakse vasaku käega ning parem käsi asub vähem või rohkem kõlalehtri sees. Parema käega toetatakse pilli, mahendatakse tooni ja täpsustatakse häälestust.

Metsasarv on transponeeriv pill, see tähendab, et tema noodid ei kõla sellel kõrgusel, nagu nad kirjas on. Kaasaegses orkestris kasutatakse peamiselt F- ja B-pille, neist esimene kõlab kvindi ja teine suure sekundi võrra madalamalt kui noodikirjas.

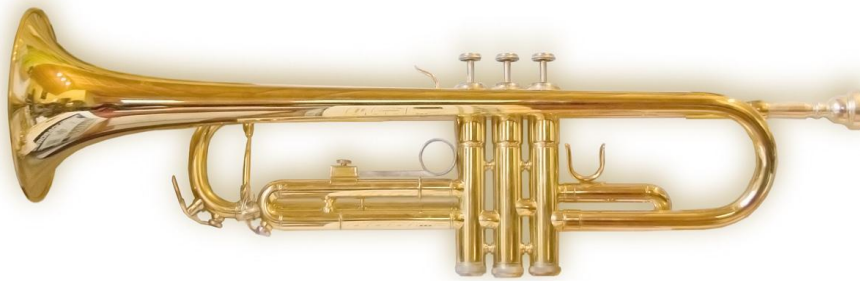
Tänapäeval valmistatakse valdavalt nn topeltsarvi, milles on ühendatud mõlema varem kasutusel olnud metsasarve võimalused. Sellega on kadunud vajadus kasutada kahte instrumenti.

TROMPET

Trompetile on iseloomulik särav, pidulik kõla. Noodid kirjutatakse viiulivõtmes. Ulatus fis-c3 kõlab B-pillil suur sekund, A-pillil väike terts madalamalt. C-pillil kõla ja kirjepilt ühtivad. Tänapäeval on kasutuses põhiliselt in B trompetid. Mängutehniliselt pakub trompet suuri võimalusi. Keskmises registris (e1-g2) võib teda mängida teravalt ja sõjakalt aga ka laulvalt ning voolavalt. Trompeti toru pikkus on 1,3 meetrit.

Peale tavalise trompeti on kasutusel veel BASSTROMPET, mida kasutatakse madalamate trompetipartiide mängimiseks. Ta kõlab tavalisest trompetist oktaav madalamalt. BACH-TROMPETit kasutatakse tema eriti särava kõrge registri tõttu kõrgete trompetipartiide mängimiseks Bachi helitöodes. AIDA-TROMPET on umbes 1,5 m pikkune ürgtrompeti taoline sirge toruga pill, mida kasutati G. Verdi ooperis ``Aida``. FANFAARID, mida kasutatakse mitmesuguste signaalide esitamiseks, on tegelikult natuurtrompetid, ning neid ehitatakse mitmesugustes helistikes.

TROMBOON

Trombooni tunti juba XV sajandil. Ta on vanim orkestriinstrument. Sümfoonilisse muusikasse jõudis ta L. V. Beethoveni kaudu. Trombooni karakterseks osaks on U-kujuliseks painutatud tõmmiktoru, mille abil muudetakse helikõrgust. Täiesti kinni lükatud tõmmik määrab põhihäälestuse. Pilli tõmmikul on täiesti kinni lükatusest (0 positsioonist) kuni maksimaalse väljalükkeni seitse eri seis (positsiooni). Iga uus positsioon madaldab pilli $\frac{1}{2}$ tooni võrra.

Enamkasutatavaks pillideks on tenor- ja kvartventiiliga tenor-basstromboon. Noodid kirjutatakse tenortromboonile bassi-, tenori- või aldivõtmes. Tromboon on mittetransponeeritav instrument: noodid kõlavad selles kõrguses, nagu kirjutatud. Pilli heliulatus on C – b1.

Tromboon on särava tämbri, suurte dünaamika- ja tehniliste võimalustega pill.

TUUBA

Tuuba on kõige suurem, kõige madalama ja võimsama kõlaga pill.

Tuuba ulatus on C1 – e1. Pill on vägeva, majesteetliku ja mahlaka kõlaga. Samas ei pea tuubaga sugugi vaid väga valjult mängima, temaga saab esitada ka üливаikseid helisid.

Noodid kirjutatakse bassivõtmes. Kirjapilt ja tegelik kõla langevad kokku.

Orkestris kasutatakse tavaliselt ühte tuubat. Ta ülesandeks on akordinootide ning bassikäikude, mõnel juhul aga ka iseloomulike soolopartiide esitamine.

